

Zuzana Sklenářová: *Vliv vzdělání na křesťanskou religiozitu v současné české společnosti.*
FHS UK, Praha 2015, 73 s.

Vliv (formálního) vzdělání na míru náboženských aktivit nebo dokonce na náboženskou víru je sice příležitostně diskutován, nepatří však mezi často analyzované vztahy, protože empirická data obvykle neposkytují dostatečně průkazné výsledky. Snahu Z. Sklenářové vyrovnat se s tímto problémem lze proto jednoznačně přivítat, současně je třeba uvést základní informace o nejednoduché genezi předložené bakalářské práce. Autorka se tématu chopila s pevným přesvědčením o nezbytnosti prokázat negativní vliv vzdělání a racionality na náboženskou víru (o této osobní angažovanosti svědčí kupř. pasáž úvodu na s. 6, ve finální podobě práce již ojedinělá a svým umístěním v úvodu plně akceptovatelná), avšak bez dostatečné odborné kvalifikace k provedení takového důkazu. S tím se nechtěla spokojit, proto práce vznikala poměrně dlouho a komplikovaně, když její autorka postupně nabývala znalostí nezbytných pro adekvátní zvládnutí zvolené metody. Třebaže s výslednou podobou práce nejsem ve všech ohledech zcela spokojen, musím konstatovat její ohromný edukativní účín, který nelze hodnotit než navýsost pozitivně.

Práce je rozdělena na pět kapitol, z nichž první tři logicky tvoří teoretická a metodologická prolegomena a za nimi následuje vlastní empirie, konkrétně sekundární analýza dvou sociologických šetření religiozity z poslední doby. Pokud jde o prolegomenální část, veškerá výkladová logika tím naneštěstí končí. Výklad sice obsahuje základní přiblížení tématu na základě existující literatury, vymezení analyzovaných veličin, respektive jejich indikátorů a další nezbytné informace, avšak jednak na řadě míst dochází ke zbytečnému opakování, jednak tím text po obsahové stránce rozhodně nekončí – autorka shromažďuje téměř vše, co se kdy o náboženství a jeho projevech dozvěděla, aniž by tyto teorie či hypotézy v práci následně využila (typickým příkladem je třeba rozdíl substantiálních a funkcionálních definic náboženství na s. 11). Přičteme-li k tomu nejasnou strukturaci výkladu, těžkopádný styl a nesnadno čitelný jazyk, jsou úvodní kapitoly předložené práce na hranici přijatelnosti. Místy obsahují i problematická tvrzení, ta však naštěstí nemají fatální význam a nejsou ani příliš častá; konkrétně:

- Náboženství bych rozhodně neoznačil za „jedno z ústředních témat“ sociologických výzkumů (s. 5), resp. sociologie vůbec (s. 7);
- Je otázkou, je-li klíčovým faktorem ovlivňujícím religiozitu pohlaví (s. 8), nebo spíš gender;
- Nevhodně použitý termín „reprezentant“ (s. 12) – jde o indikátor;
- Alternativní religiozitu není obtížné vymezit proto, že jí můžeme označit i jinými názvy (s. 13), ale kvůli jejímu „fluidnímu“ obsahu a obtížné měřitelnosti; obdobně náboženský synkretismus není „zvláště charakteristický pro alternativní religiozitu“ (s. 20), neboť v tomto vymezení v jiné ani není možný;
- Nesmyslná analýza dat ze sčítání lidu (s. 14), přičemž si autorka ovšem uvědomuje jejich problematičnost;
- V rámci výkladu teorie racionální volby užitý popis „náboženského trhu“ neodpovídá této teorii (s. 21) – v duchu RCT by naopak vedl ke snížení náboženské plurality a zejména k eliminaci „soukromých“ religiozit;
- Nemyslím, že v současnosti ještě platí, že by vzdělání bylo nástrojem k dosažení vyššího statusu (s. 28), alespoň nikoli obecně – autorka to ostatně příznačně dokládá na literatuře ze šedesátých let.

Přes tyto nedostatky úvodní partie v práci plní svou úlohu a s velkou většinou jejich obsahu lze vyslovit souhlas; textu by nicméně prospěla větší uspořádanost a „informační střídmost“.

Jádrem bakalářské práce Z. Sklenářové je nicméně „empirická část“, sekundární analýza dat DIN 2006 a ISSP 2008 s cílem verifikovat stanovenou hypotézu o závislosti dvou indikátorů religiozity (víry v osobního Boha a v posmrtný život) na míře dosaženého formálního vzdělání; jako kontrolní proměnné jsou vhodně zvoleny věk a pohlaví. Třebaže ani zde se autorka plně nevyvarovala „nadbytečných informací“, je její práce po mém soudu ukázkovou: nejprve představuje obě šetření a zvolené (analyzované) proměnné, přičemž čtenáře plně informuje o úpravách, které pro analýzu provedla, aby následně vzorek přiblížila prostřednictvím popisné analýzy, provedla bivariační analýzu včetně příslušných testů a lineární logistickou regresi. Všechny analýzy byly přitom provedeny pro oba datové soubory, výsledky byly vzájemně porovnány – i když připustíme vliv dílčích rozdílů v otázkách, srovnání (v některých ohledech zcela opačných) výsledků dvou reprezentativních šetření, která dělily dva roky, právem vede k pochybnosti o signifikanci zjištění.

Touto „metodologickou skepsí“, stejně jako kvalitním provedením poměrně pracných analýz a jejich podrobnou prezentací, autorka zcela jistě v pozitivním smyslu překročila běžný rozsah analýz na tomto stupni vzdělání. Rovněž s jejími výsledky, třebaže nejednoznačnými, lze vyslovit souhlas: vliv vzdělání na religiozitu není příliš významný, mnohem závažnější je vliv jiných personálních charakteristik, především věku a pohlaví; vzdělání nadto není, alespoň v konkrétních podmínkách současné české populace, na kontrolních proměnných nezávislou veličinou (s. 68-69). Jedinou výhradu bych měl vůči interpretaci, vzhledem k analyzovanému tématu ovšem zcela marginální, že vzdělání nebylo před rokem 1989 „kapitálem“, zatímco ve svobodné společnosti se jím stalo (s. 65) – obávám se, že je to právě naopak: třebaže vzdělání za komunistického režimu nepřinášelo nutně socioekonomické výhody, bylo zřetelným statusotvorným činitelem, což při jeho současné inflaci a z dalších důvodů rychle mizí.

Formální stránka předložené bakalářské práce je uspokojivá s výjimkou pravopisu a již kritizovaného stylu. Z pravopisných nedostatků se v práci častěji objevují především chyby v interpunkci (např. na s. 5 ve dvou případech fakticky mění, resp. zamlžují smysl vět).

* * *

Bakalářská práce Zuzany Sklenářové není bezchybná. Uvážím-li však pokrok, který studentka během jejího zpracování udělala, a vyzdvihnu-li opětovně kvalitu její empirické části i náročnost provedených analýz, vede mne to ke shovívavosti nad trvajícím nedostatky. Práci proto **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnotit jako **výbornou**.

V Praze dne 19. května 2016

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.